

THE LEVELS OF HUMANISTIC INTERACTION OF STUDENTS WITH FACULTY IN
PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS

The article analyzes the specifics of humanistically oriented pedagogical interaction as a basic condition, which provides professional development of future educator.

Key words: training, interaction humanistically oriented pedagogical interaction.

УДК 373.211.24.:371.15

Швець Т.А.

**МОТИВАЦІЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ
ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

У статті аналізуються види мотивації майбутніх фахівців дошкільних навчальних закладів та її значення для навчальної діяльності. Висвітлюється актуальна проблема вибору педагогічної професії відповідно до домінуючих мотивів згідно з особистісними переконаннями студентів.

Ключові слова: мотивація, майбутні вихователі дошкільних навчальних закладів, навчальна мотивація, фактори мотивації.

Проблема мотивації і мотивів поведінки та діяльності - одна із стрижневих у психолого-педагогічній літературі. Не дивно, що мотивації і мотивам присвячена велика кількість монографій як вітчизняних (В.Г. Асеев, В.К. Вилюнас, В.І. Ковалев, А.Н. Леонтьев, М.Ш. Магомед-Ємінов, В.С. Мерлін, П.В. Симонов, Д.Н. Узнадзе, А.А. Файзулаев, П.М. Якобсон), так і зарубіжних авторів (Дж. Аткинсон, Г. Холл, К. Мадсен, А. Маслоу, Х. Хекхаузен та ін.).

Різні автори називають різні мотиви вступу до вузу, що багато в чому залежить від ракурсу вивчення цього питання, а також від змін за останні роки у соціально-економічній та політичній ситуації в нашій країні. Все ж можна відзначити мотиви, котрі не втрачають свого значення при різному устрої суспільного ладу.

Основними мотивами вступу до вузу є бажання знаходитися в колі студентської молоді, велике суспільне значення професії вихователя та сфера її застосування, відповідність професії інтересам і схильностям і її творчі можливості.

Соціальні умови життя істотно впливають на мотиви вступу до вузу. Це чітко видно з даних, отриманих С. В. Бобровицької (1997) в період спроби переходу нашої країни до капіталізму. Втрата колишніх цінностей і орієнтирів у житті, тяжке становище системи освіти і армії привели до нових мотивів вступу до вузу. Тільки 43% опитаних першокурсників педагогічного інституту мали орієнтацію на оволодіння професією, при цьому лише половина заявила, що їм подобається робота і спілкування з дітьми. Інші (з орієнтованих на педагогічну професію) прийшли в педагогічну галузь тільки тому, що їм подобається який-небудь предмет або ж для підвищення інтелектуального рівня.

Друга група студентів, що склала більшість (57%), вступаючи до вузу, не ставила перед собою мети отримання педагогічної освіти і не хотіла працювати за фахом. Мотивами вступу до педагогічного вузу (ймовірно, як і в будь-якій іншій) у них були: легкість, з їх точки зору, надходження, можливість спілкування з однолітками, необхідність в часі для самовизначення, престижність диплома про вищу освіту (саме диплома, а не освіти) [1, с.145].

Останнє свідчить про девальвацію вищої освіти. Цінністю стають не знання, освіта, а документ.

Провідними навчальними мотивами у студентів є "професійні" і "особистого престижу", менш значущі "прагматичні" (отримати диплом про вищу освіту) і "пізнавальні" [5]. Правда, на різних курсах роль домінуючих мотивів змінюється. На першому курсі провідний мотив - "професійний", на другому – "особистого престижу", на третьому і четвертому курсах - обидва цих мотиви, на четвертому - ще і "прагматичний". На успішність навчання більшою мірою впливали "професійний" і "пізнавальний" мотиви. "Прагматичні" мотиви були в основному характерні для слабо встигаючих студентів.

Схожі дані отримані і іншими авторами. М. В. Вовчик-Блакитная (1983) на першому - стартовому - етапі переходу абітурієнта до студентських форм життя і навчання як провідний мотив виділяє престижний (утвердження себе в статусі студента), на другому місці - пізнавальний інтерес, а на третьому - професійно-практичний мотив [2, с.45-51]. Ф.М. Рахматуліна (1981) не вивчала мотив "престижу", а виявляла загальносоціальні мотиви (розуміння високої соціальної значущості вищої освіти). За її даними, на всіх курсах перше місце за значимістю займав "професійний" мотив. Друге місце на першому курсі було у "пізнавального" мотиву, але на наступних курсах на це місце вийшов загальносоціальний мотив, відтіснивши "пізнавальний" мотив на третє місце. "Утилітарний" (прагматичний) мотив на всіх курсах займав четверте місце; характерно, що від молодших до старших курсів його рейтинг падав, в той час як рейтинг "професійного" мотиву, як і "загально-соціального", зростав.

В успішних студентів "професійний", "пізнавальний" мотиви були виражені більше, ніж у загальної більшості студентів, а "утилітарний" мотив у останніх був виражений сильніше, ніж у перших. Характерно і те, що в успішних студентів "пізнавальний" мотив займав друге місце, а у студентів із середньою успішністю – третє [6, с.23-45].

В останні роки посилюється розуміння психологами і педагогами ролі позитивної мотивації до навчання в забезпеченні успішного оволодіння знаннями і вміннями. При цьому виявлено, що висока позитивна мотивація може грати роль компенсуючого чинника у випадку недостатньо високих здібностей; проте в зворотному напрямку цей фактор не спрацьовує - ніякий високий рівень здібностей не може компенсувати відсутність навчального мотиву або низьку його вираженість, не може привести до значних успіхів в навчанні [7].

Ученими виділені фактори (умови), котрі сприяють формуванню у студентів позитивного мотиву до навчання:

- усвідомлення найближчих і кінцевих цілей навчання;
- усвідомлення теоретичної і практичної значущості засвоєваних знань;
- емоційна форма викладу навчального матеріалу;
- показ "перспективних ліній" в розвитку наукових понять;
- професійна спрямованість навчальної діяльності;
- вибір завдань, що створюють проблемні ситуації в структурі навчальної діяльності;
- наявність допитливості і пізнавального психологічного клімату у навчальній групі.

П. М. Якобсон (1969) запропонував для мотивів навчальної діяльності свою класифікацію. Перший вид мотивів він називав "негативними". Під цими мотивами він розумів спонукання майбутніх педагогів, викликані усвідомленням певних незручностей і неприємностей, які можуть виникнути в тому випадку, якщо вони не будуть вчитися: догани, погрози батьків і т. ін. По суті, при такому мотиві - це навчання без інтересу і до отримання освіти, і до відвідування навчального закладу. Тут мотивація здійснюється за принципом "із двох зол вибрати менше". Мотив відвідування навчального закладу не пов'язаний з потребою отримання знань або з метою підвищити особистісний престиж. Цей мотив необхідності, властивий деяким студентам, не може привести до успіхів у навчанні, і його здійснення вимагає насильства над собою, що при слабкому розвитку вольової сфери призводить до відраховування цих студентів з вищого навчального закладу.

Другий різновид мотивів навчальної діяльності, за П. М. Якобсоном, теж пов'язаний з позанавчальною діяльністю, що має, проте, позитивний вплив на навчання. Впливу з боку

суспільства формують у студентів почуття обов'язку, яке зобов'язує його отримати освіту, в тому числі і професійну, і стати повноцінним громадянином, корисним для країни, для своєї сім'ї. Така установка на навчання, якщо вона стійка і займає істотне місце в спрямованості особистості студента, робить навчальну діяльність не просто потрібною, привабливою, дає сили для подолання труднощів, для прояву терпіння, посидючості, наполегливості. У цю ж групу мотивів П. М. Якобсон відносить і ті, які пов'язані з особистими інтересами. Процес навчання при цьому сприймається як шлях до особистого благополуччя, як засіб просування по життєвих сходах. Такий мотив часто зустрічається серед студентів-заочників, які змушені здобувати вищу педагогічну освіту за наполяганням адміністрації, для підвищення тарифного розряду і т. ін. Навчання у вузі є для багатьох з них формальним актом для отримання диплома про вищу освіту, а не для підвищення своєї педагогічної майстерності.

Третій вид мотивації, за П. М. Якобсоном, пов'язаний з самим процесом навчальної діяльності. Спонукає вчитися потреба в знаннях, допитливість, прагнення пізнавати нове. Майбутній фахівець отримує задоволення від зростання своїх знань при освоєнні нового матеріалу; мотивація навчання відображає стійкі пізнавальні інтереси. Специфіка мотивації навчальної діяльності залежить, як відзначає П. М. Якобсон, від особистісних особливостей студента: від потреби в досягненні успіху або, навпаки, від ліні, пасивності, небажання здійснювати зусилля над собою, стійкості до невдач (фрустрації) і т. п. [8, с.120-234].

На базі загальної мотивації навчальної діяльності (професійної, пізнавальної, прагматичної, соціально-громадської і особисто-престижною) у студентів (втім, як і у школярів старших класів) з'являється певне ставлення до різних навчальних предметів. Воно обумовлюється:

- а) важливістю предмета для професійної підготовки;
- б) інтересом до певної галузі знань і до даного предмета як її частини;
- в) якістю викладання (задоволеністю заняттями по даному предмету);
- г) мірою труднощів оволодіння цим предметом, виходячи з власних здібностей;
- д) взаєминами з викладачем даного предмета.

Всі ці мотиватори можуть знаходитися в різних відносинах один з одним (взаємодія або конкуренція) і мати різний вплив на навчання, тому повне уявлення про мотиви навчальної діяльності можна отримати, тільки виявивши значущість для кожного студента всіх цих компонентів складної мотиваційної структури. Це дозволить встановити і мотиваційну напруженість у даного суб'єкта, тобто суму компонентів мотиву навчальної діяльності: чим більше компонентів обумовлює цю діяльність, тим більше у нього мотиваційно-інформаційна напруга.

Важливість знання структури мотивації навчальної діяльності особливо виразно виявляється при вивченні ефективності професійного навчання. У дослідженні А. А. Реана (1994) не було виявлено відмінностей у ставленні до обраної професії у студентів різного рівня. Автор справедливо пояснює це тим, що загальноосвітні предмети майбутніми фахівцями не сприймаються як професійно значимі, тому і ставлення до них у тих і інших однакова. Інші залежності були отримані у тому випадку, коли стали розглядатися успішність з спеціальних предметів і результати-виробничої практики. Тут розбіжності у ставленні до професії стали істотними - на користь добре успішних студентів [8, с.87-95].

Значна частина студентів переконана, що загальнонаукові і суспільно-освітні дисципліни не наближають, а віддаляють їх від оволодіння професійно важливими знаннями і навичками. Невипадково і найбільший відсів студентів відбувається на перших курсах, при вивченні цих дисциплін.

Характерно, що фактор мотивації для успішного навчання виявився сильнішим, ніж фактор інтелекту. Успіхи в навчанні не виявили тісного і достовірного зв'язку з інтелектом студентів, в той час як за рівнем мотивації навчальної діяльності "сильні" і "слабкі" студенти розрізнялися. Перші мають потребу в освоєнні професії на високому рівні, орієнтовані на отримання міцних професійних знань і практичних навичок. Другі ж в структурі мотиву

мають в основному зовнішні мотиватори: уникнути осуду, покарання за погане навчання, не позбутися стипендії і т. п.

Усвідомлення високої значимості мотиву навчання для успішного навчання привело до формування принципу мотиваційного забезпечення навчального процесу [3]. Важливість цього принципу витікає з того факту, що в процесі навчання у вузі сила мотиву навчання і освоєння обраної спеціальності знижується, що неодноразово наголошувалося в дослідженнях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бобровицкая С.В. Некоторые особенности мотивации поступления в педагогический вуз / С.В. Бобровицкая. – Психологическая служба образования: Материалы докладов конференции в г. Сочи. – СПб., 1997.
2. Вовчик-Блакитная М.В. Мотивационный аспект развития учебной деятельности студентов / М.В. Вовчик-Блакитная // Воспитание, обучение, психическое развитие: Тезисы докладов к IV Всесоюзному съезду Общества психологов СССР. Ч. 2. – М., 1983.
3. Гребенюк О.С. Принцип мотивационной основы обучения / О.С. Гребенюк // Психологические проблемы повышения эффективности и качества труда: Тезисы научных сообщений советских психологов к VI Всесоюзному съезду Общества психологов СССР. Ч. 2. – М., 1983.
4. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2003. "Мастера психологи". – 396 с.
5. Печников А.П., Мухина Г.В. Особенности учебной мотивации курсантов юридических вузов МВД / А.П. Мечников, Г.В. Мухина. – Психология: итоги и перспективы: Тезисы научно-практической конференции. – СПб., 1996.
6. Рахматуллина Ф.М. Мотивационная основа учебной деятельности и познавательной активности личности: Психологическая служба в вузе / Ф.М. Рахматуллина. – Казань, 1981. – 189 с.
7. Реан А.А., Андреева Т.В., Киреева П.П., Москвичева П.Л. О ценностно-мотивационной сфере студентов-универсантов / А.А. Реан, Т.В. Андреева, П.П. Киреева, П.Л. Москвичев // Ананьевские чтения-99: Тезисы научно-практической конференции. – СПб., 1999.
8. Якобсон П.М. Психологические проблемы мотивации поведения человека / П.М. Якобсон. – М., 1969. – 257 с.

Швец Т.А.

МОТИВАЦИЯ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МАСТЕРСТВА БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДОШКОЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

В статье анализируются виды мотивации будущих специалистов дошкольных учебных заведений и ее значение для учебной деятельности. Освещается актуальная проблема выбора педагогической профессии в соответствии с доминирующими мотивов в соответствии с личными убеждениями студентов.

Ключевые слова: мотивация, будущие воспитатели дошкольных учебных заведений, учебная мотивация, факторы мотивации.

Shvets T.A.

MOTIVATION AS A PEDAGOGICAL CONDITION ABOUT THE FORMATION OF PROFESSIONAL SKILLS OF FUTURE TEACHERS OF PRESCHOOL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

The article analyses the motivations of the future specialists of preschool institutions and its importance for the training activities. Highlights the urgent problem of the students' choice of pedagogical profession in accordance with their dominating motives in accordance with their personal beliefs.

Key words: motivation, future educators of preschool institutions, educational motivation, motivational factors.